



EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR



Základy společenských věd

Občanská nauka 1. ročník

Demokratické vzdělávání na SPŠ na
Proseku

reg. č.

CZ.07.4.68/0.0/0.0/19_068/0001431



Obsah

1. Vazba na ŠVP	3
1.1 Současný stav.....	4
1.2 Inovace	5
2. Učební osnovy.....	7
3. Výukové materiály – vazba na ŠVP – učivo/výstupy.....	8
3.1 Středověk a raný Novověk (16. – 18. stol.)	8
3.2 Velké občanské revoluce – francouzská, vznik USA, rok 1848 v Evropě a v Čechách	
11	
3.2.1 Velká francouzská revoluce	11
3.2.2. Vznik USA.....	12
3.2.3 Rok 1848 v Německu, Itálii a v Čechách.....	13
3.3 Společnost a národy, národní hnutí v Evropě a v českých zemích.....	17
3.4 Proměny životního stylu, postavení žen	23
3.5 Demokracie a diktatura.....	27
Literatura.....	32

1. Vazba na ŠVP

Charakteristika tématu

Výchova k demokratickému občanství se zaměřuje na vytváření a upevňování takových postojů a hodnotové orientace žáků, které jsou potřebné pro fungování a zdokonalování demokracie. Nejde však pouze o postoje, hodnoty a jejich preference, ale také o budování občanské gramotnosti žáků, tj. osvojení si faktické, věcné a normativní stránky jednání odpovědného aktivního občana.

1.1 Současný stav

Výchova demokratického občana

Charakteristika průřezového tématu

Výchova k demokratickému občanství se zaměřuje na vytváření a upevňování takových postojů a hodnotové orientace žáků, které jsou potřebné pro fungování a zdokonalování demokracie. Nejde však pouze o postoje, hodnoty a jejich preference, ale také o budování občanské gramotnosti žáků, tj. osvojení si faktické, věcné a normativní stránky jednání odpovědného aktivního občana.

Výchova k demokratickému občanství se netýká jen společenskovední oblasti vzdělávání, v níž se nejvíce realizuje, ale prostupuje celým vzděláváním a nezbytnou podmínkou její realizace je také demokratické klima školy, otevřené k rodičům a k širší občanské komunitě v místě školy.

Přínos tématu k naplňování cílů rámcového vzdělávacího programu

K odpovědnému a demokratickému občanství je třeba mít dostatečně rozvinuté klíčové kompetence (komunikativní kompetence, personální a sociální kompetence, kompetence k řešení problémů a k práci s informacemi,...), proto je jejich rozvíjení při výchově k demokratickému občanství velmi významné.

Kromě toho jsou žáci vedeni k tomu, aby:

- měli vhodnou míru sebevědomí, sebeodpovědnosti a schopnost morálního úsudku;
- byli připraveni si klást základní existenční otázky a hledat na ně odpovědi a řešení;
- hledali kompromisy mezi osobní svobodou a sociální odpovědností a byli kriticky tolerantní;
- byli schopni odolávat myšlenkové manipulaci;
- dovedli se orientovat v mediálních obsazích, kriticky je hodnotit a optimálně využívat masová média pro své různé potřeby;
- dovedli jednat s lidmi, diskutovat o citlivých nebo kontroverzních otázkách, hledat kompromisní řešení;

- byli ochotni se angažovat nejen pro vlastní prospěch, ale i pro veřejné zájmy a ve prospěch lidí v jiných zemích a na jiných kontinentech;
- vážili si materiálních a duchovních hodnot, dobrého životního prostředí a snažili se je chránit a zachovat pro budoucí generace.

Obsah tématu a jeho realizace

Výchova k odpovědnému a aktivnímu občanství v demokratické společnosti zahrnuje vědomosti a dovednosti z těchto oblastí:

- osobnost a její rozvoj;
- komunikace, vyjednávání, řešení konfliktů;
- společnost – jednatel a společenské skupiny, kultura, náboženství;
- historický vývoj (především v 19. a 20. století);
- stát, politický systém, politika, soudobý svět;
- masová média;
- morálka, svoboda, odpovědnost, tolerance, solidarita;
- potřebné právní minimum pro soukromý a občanský život.

1.2 Inovace

Při realizaci projektu se chceme zaměřit především na tato témata:

- **ve vytvoření demokratického klimatu školy** (např. dobré přátelské vztahy mezi učiteli a žáky a mezi žáky navzájem);
- v náležitém rozvržení prvků průřezového tématu do jednotlivých částí školního vzdělávacího programu včetně plánované činnosti žáků mimo vyučování;
- v cílevědomém úsilí o dobré **znalosti a dovednosti žáků**, které jsou nezbytně potřebné pro informované a odpovědné občanské a jiné rozhodování a jednání; tyto vědomosti a dovednosti budou žáci nejvíce získávat ve vyučovacích předmětech zaměřených na jazyky, výchovu k občanství, ekonomické předměty a společenskovední vzdělávání, tedy např. v občanské nauce, v základech společenských věd nebo v dějepisu;

- **v promyšleném a funkčním používání strategií výuky**, např. používání aktivizujících metod a forem práce ve výuce, jako je problémové a projektové učení, kooperativní učení, různé diskusní a simulační metody, metody směřující k rozvoji prosociálního chování, k rozvoji funkční gramotnosti žáků (tj. schopnost číst textový materiál s porozuměním, interpretovat jej, hodnotit a používat pro různé účely) atp.;
- v realizaci mediální výchovy.

Rámcový vzdělávací program

2. Učební osnovy

Učivo	ŠVP výstupy	Inovace
Středověk a raný Novověk (16. - 18. stol.)	Vymezí základní snahy absolutismu a parlamentarismu	Popíše rozdíl mezi absolutismem a parlamentarismem.
Velké občanské revoluce – francouzská, vznik USA, rok 1848 v Evropě a v Čechách	Na příkladu občanských revolucí vysvětlí boj za občanská a národní práva	Popíše občanská práva, za která lidé bojovali, porovná s dnešními občanskými právy.
Společnost a národy, národní hnutí v Evropě a v českých zemích	Objasní vznik novodobého českého národa a jeho úsilí o emancipaci	Politické uspořádání
Proměny životního stylu, postavení žen	Charakterizuje proces modernizace společnosti	Na historickém příkladu popíše postavení žen za 1. světové války
Demokracie, diktatura	Charakterizuje první Československou republiku	Na historickém příkladu nalezne a charakterizuje současné demokratické společnosti a diktatury

3. Výukové materiály – vazba na ŠVP – učivo/výstupy

3.1 Středověk a raný Novověk (16. – 18. stol.)

V polovině 17. století existovaly dle Čorneje et al. (2006, s. 114) dva základní typy států. První se uplatnil v Anglii a Nizozemí, kde byl centralistický a absolutistický systém odstraněn a nahrazen **parlamentarismem**. Jeho podstata spočívá ve výrazné úloze **parlamentu, tedy zákonodárného shromáždění**, které přijímá základní zákon státu – **ústavu**, jiným slovem konstituci. V souladu s ní pak parlament přijímá i další zákony s celostátní působností.

V jiných evropských státech, především ve Francii, Španělsku, habsburské středoevropské monarchii a také v Rusku, se během 17. století prosadil absolutismus, tedy vláda jednoho panovníka rozhodujícího o politických záležitostech po konzultacích s úzkou skupinou rádců. Místní sněmy, kterých se zúčastnili zástupci stavů, měly v tomto systému jen omezený vliv, např. povolovaly daně, posuzovaly některé dílčí otázky. Absolutismus se zrodil v habsburském Španělsku v průběhu 16. století a po třicetileté válce se ukázal jako vhodný způsob budování vnitřních poměrů především ve státech, které neskrývaly velmocenské touhy. Silná úřední moc, opírající se o státem povolené náboženství, početnou armádu i o další bezpečnostní složky, mohla určovat směr zahraniční politiky, vést výbojné války, rozšiřovat území, případně provádět kolonizaci zámořských oblastí. V absolutistickém systému, který prokázal dlouhou životnost, dosáhla státní moc představována panovníkem jednoho z vrcholů svého vlivu.

Dle Hlavačky (2001, s. 14) je **absolutismus** chápán jako forma či způsob vlády (nebo také politická teorie či doktrína), přisuzující panovníkovi, tedy konkrétně králi, císaři, carovi, rozhodující a nejvyšší suverenitu v oblasti výkonné, zákonodárné a soudní moci. Při uplatňování těchto mocí není vládce ničím a nikým omezován a nikomu se nemusí ze svých rozhodnutí zodpovídat.

Příkladem takových to vlád v Evropě je panování francouzského krále Ludvíka XIV (vládl 1643-1715), ruského cara Petra Velikého (1682-1725) nebo pruského krále Fridricha Viléma (1713-1740).

V 18. století absolutismus ještě více sílí a Hlavačka (2001, s. 15) uvádí, že většina badatelů se shoduje v tom, že systém absolutní monarchie se vyznačoval těmito základními znaky:

1. Pravomoci panovníka se nesmírně posílily. Panovník se stal rozhodujícím činitelem ve vnitřní a zahraniční politice. Stěžejním faktorem při posílení postavení a pravomocí panovníka bylo přisvojování kompetencí, které dříve patřily stavům, či se panovník o ně musel dělit se stavovskými institucemi. Jeho absolutní neomezenost a nezávislost byla však mnohdy iluzorní a křehká. Vždy se totiž musel ohlížet na zájmy šlechty a byrokratizovaného dvorského a státního aparátu. Panovník musel své postavení vždy umět zdůvodnit ideologicky a dát mu i jistý nadzemský rituální rámec – jako například nákladnou prezentací nebo přísným ceremoniálem.
2. Nejúčinnějším nástrojem silné ústřední moci byly armáda a byrokracie. Armáda a úřednický aparát byly také vhodným prostředím, v němž se mohla uplatnit dvorská a provinční šlechta.
3. Panovník si vyhradil dohled nad byrokracií. Očekával od ní loajalitu, vyšší výkonnost a odbornost než u stavovských úředníků. Hlavním cílem procesu byrokratizace státního aparátu byla snaha řídit všechny záležitosti z jednoho centra. Snaha panovníka hledat vhodné oddané služebníky umožnila přístup ke státním úřadům také drobné šlechtě a měšťanstvu.
4. Jádrem státních příjmů se stalo stálé zdanění. Rozšíření příjmů do státní pokladny a prosazení stálého a pravidelného zdanění bylo významným úspěchem panovnické moci a napomohlo k upevnění mocenské základny absolutismu.
5. Absolutismus je sice jednotným celoevropským jevem, není však jevem jednolitým. Vykazuje množství jemných rozdílů a odlišných typů.

Organizační formy a metody práce: skupinová práce

Pomůcky: psaný text, tabulka

Cíl: Popíše rozdíl mezi absolutismem a parlamentarismem

Motivace: Žáci by měli porozumět psanému textu a získat tak tuto základní dovednost pro své studium. Na základě vyhodnocení textu by měli srovnat dva politické systémy, které se po dlouhou dobu uplatňovaly v historii, jak našeho státu, tak v okolních státech.

Do tabulky doplňte znaky absolutismu a parlamentarismu:

Absolutismus	Parlamentarismus

3.2 Velké občanské revoluce – francouzská, vznik USA, rok 1848 v Evropě a v Čechách

3.2.1 Velká francouzská revoluce

Francouzské království bylo v 18. století dle Hlavačky (2001, s. 31) nejlidnatějším a nejmocnějším státem na kontinentě. Království čítalo na 26 milionů obyvatel, kteří byli rozdělení do tří stavů. Stav duchovních a druhý stav šlechticů, byli privilegovanou vrstvou, která neplatila žádné přímé daně. Třetí stav, k němuž náleželo především městské obyvatelstvo, nesl hlavní tíhu daňového systému a vyživoval dva první stavy a královský dvůr. Venkovské obyvatelstvo bylo poplatné církvi, králi a vrchnostem. Měšťanstvo trápila zvláště královských úředníků, cenzura slova a tisku, překážky pro svobodné podnikání a také náboženská netolerance. Zástupci tří stavů se sešli začátkem května 1789 ve Versaille a vyslechli krále, který žádal, aby odděleně jednali o nápravě státních financí. Protože král nemínil ustoupit z absolutního způsobu vlády, který prohluboval finanční krizi, prohlásili se zástupci třetího stavu za **Národní shromáždění** s právem povolovat daně a vypracovat novou ústavu, neboť zastupovali 96% veškerého francouzského obyvatelstva. Jejich hlavním požadavkem se stalo omezení královské absolutní moci ústavou, zakotvující vyvážené rozdělení moci zákonodárné, výkonné a soudní, občanskou rovnost před soudem a četné občanské svobody. K definitivnímu vítězství třetího stavu dopomohl pařížský lid, který **14. července 1789** povstal. Dobytím Bastily, pařížského státního vězení, symbolu absolutního režimu začala největší revoluce v dějinách Francie. Živelná revoluční vlna se přesunula z Paříže na venkov, kde se nenávist rolníků obrátila **proti feudálním vrchnostem**. Ozbrojení klacky a vidlemi přepadali venkované zámky a spalovali záznamy s poddanskými povinnostmi. Národní shromáždění pak **zrušilo** zvláštními dekrety poddanství a šlechtická privilegia včetně šlechtického soudnictví, byla uzákoněna osvícenská idea občanské rovnosti a definitivně **zlikvidován starý režim**, zvaný také feudální.

Hlavačka (2001, s. 41) dále uvádí, že Národní shromáždění se přejmenovalo na Ústavodárné národní shromáždění a v srpnu 1789 vydalo **Deklaraci práv člověka a občana**. Deklarace zajišťovala Francouzům svobodu a rovnost před soudem, právo na soukromé vlastnictví a osobní svobodu. Myšlenky Deklarace práv člověka a občana pronikly později do všech ústav evropských států. Svou vírou v lidský rozum jsou dnes

základem svobodné občanské společnosti. Čornej et al. (2006, s. 132) píše, že v září 1791 byla přijata **nová ústava**, která vycházela z Deklarace práv člověka a občana. Podle ní byl král hlavou státu a představitelem výkonné moci. Rozhodující moc měla však **Zákonodárné shromáždění**. Občanům ústava zajišťovala základní práva vycházející z Deklarace. Aktivně se však na politickém dění mohli podílet jen majetní. Tehdy také Francie jako první evropská země uzákonila občanské **zrovnoprávnění Židů**. V srpnu 1792 byla královská rodina zajata. Zákonodárné shromáždění prohlásilo krále za sesazeného a vyhlásilo volby do nového parlamentu – Národního konventu – na základě všeobecného hlasovacího práva pro muže. První zasedání konventu zrušilo 21. září 1792 monarchii a **vyhlásili republiku**. Protože na levé straně sněmovny sedali radikálové a napravo (po pravé ruce krále) umírnění, ujalo se pojmenování **pravice a levice**, jež se užívá dodnes.

3.2.2 Vznik USA

Dle Čorneje et al. (2006, s. 131) vzniklo na pobřeží Atlantiku v Severní Americe třináct anglických osad. Většina obyvatel pocházela z britských ostrovů. Přicházeli sem však i Němci, Irové, Skotové, Nizozemci, Švédové či Finové. Vedle bělochů zde žilo i půl milionů černochů, z nichž dvě třetiny otrocky pracovaly na tabákových, bavlníkových a rýžových plantážích v jižních koloniích. Po porážce Francouzů v roce 1763 zůstalo v koloniích britské vojsko, které mělo hájit zájmy impéria. Byla zavedena kolková daň z listin a novin, což vzbudilo velkou nevoli u osadníků. K vyhocení situace přispělo především zvýšení cla na dovoz čaje. To vedlo v prosinci 1773 k vážné události: skupina osadníků převlečených za Indiány vyházela v Bostonu z lodí náklad čaje do moře. Takzvané „bostonské pití čaje“ vyvolalo tvrdou odvetu. Čornej et al. (2006, s. 131) dále uvádí, že přístav v Bostonu byl uzavřen, britské posádka posílena a ústava Massachusetts, na jehož území Boston leží, byla zrušena. Jako odpověď na tato opatření svolali osadníci do Filadelfie první kontinentální kongres. Zúčastnili se ho zástupci dvanácti osad. Na jednání kongresu byl formulován požadavek nezávislosti kolonií na britské vládě. Osadníci začali také vytvářet dobrovolnické vojenské útvary tzv. milice. **Druhý kontinentální kongres** byl svolán v roce 1775 a organizoval obranu kolonií. Do čela milicí, z nichž se později vyvinula armáda, jmenoval **George Washingtona** a do Francie, Španělska a Nizozemí vyslal diplomatickou misi se

žádostí o vojenskou a hospodářskou pomoc. V létě téhož roku se v Bostonu poprvé střetla vojska Britů a osadníků. Britové zvítězili za cenu velkých ztrát. V červenci 1775 se osadníci pokusili o poslední smír. Král Jiří III však petici nabízející mírové řešení konfliktu odmítl a tak osadníci pokračovali v boji. Dne 4. července 1776 kongres schválil **Prohlášení nezávislosti amerických osad**, jehož původní text vypracoval **Thomas Jefferson**. Mírová smlouva mezi znepřátelenými stranami byla uzavřena až v září 1783 ve Versailles. Čornej et al. (2006, s. 132) uvádí, že zároveň s bojem o nezávislost probíhalo politické utváření nového státu – **Spojených států amerických**. V listopadu 1777 schválil kontinentální kongres první ústavu – **Články konfederace**, která vstoupila v platnost v roce 1781. Zákonodárnou moc měl **Kongres** složený ze **Senátu a Sněmovny reprezentantů**, výkonnou moc reprezentoval prezident volený na čtyři roky a soudní moc držel v rukou Nejvyšší soud. Prvním prezidentem byl v roce 1789 zvolen Georg Washington, ve stejném roce byla **nová ústava** oficiálně vyhlášena. Svým pojetím občanských práv, která zaručovala všem bílým obyvatelům rovnost před zákonem, i dělením moci vytvořila jeden ze základních modelů uspořádání **moderní demokratické společnosti**.

3.2.3 Rok 1848 v Německu, Itálii a v Čechách

Snaha liberálního měšťanstva o sjednocení německého národa v jednom státě byla dle Hlavačka (2001, s. 87) patrná po celou první polovinu 19. století. hospodářskou převahu získalo ale pozvolna Prusko, které na počátku 30. let 19. století vytvořilo s většinou států **celní unii**, tedy hospodářskou jednotu. V březnu 1848 dorazily do jižního Německa zprávy o revoluci v Neapolsku a v Paříži. Místní panovníci ze strachu z revoluce urychleně propustili neoblíbené ministry, povolili zřizovat občanské gardy a vyhlásili svobodu tisku a rovnost občanů před zákonem. V hlavním městě Berlíně vypukly 18. března 1848 nepokoje, které přerostly v **ozbrojené povstání**, které druhý den skončily vítězstvím povstalců. Pruský král Fridrich Vilém IV přislíbil svolat ústavodárný sněm, vydat konstituci a usilovat o sjednocení Německa. Frankfurtské Národní shromáždění mělo vypracovat ústavu pro sjednocené Německo. V roce 1848 se od samého počátku jednání ve frankfurtském parlamentu střetávali představitelé **myšlenky sjednocení velkého Německa včetně zemí západní části habsburské monarchie** s poslanci, kteří přijetí rakouských a českých zemí vylučovali, aby tak

zajistili převahu Prusku (takzvané **maloněmecké sjednocení**). Poslanci vypracovali ústavu nového německého spolkového státu a nabídli v roce 1849 německou císařskou korunu pruskému králi, který ji však odmítl. Otázku německého sjednocení vyřešil až letech 1866-1871 pruský státník Otto von Bismark.

Hlavačka (2001, s. 89) uvádí, že revoluce na Apeninském poloostrově začala již v lednu 1848, kdy na Sicílii a v Neapolsku vypuklo lidové povstání. Povstalci si na bourbonském králi Ferdinandovi vynutili vydání ústavy. V březnu 1848 došlo k protirakouským vystoupením v Miláně a v Benátkách, kde byla vyhlášena republika s prozatimní vládou. V červenci 1848 přešlo rakouské vojsko do protiútoků. Karel Albert byl poražen v bitvě u Custozy a maršal Radecky opětovně dobyl Milán. V tváři v tvář porážce došlo k republikánským převratům v Římě a v toskánské Florencii. Papež utekl z Říma, kde byla **v únoru 1849 vyhlášena republika**. Pokus o sjednocení Itálie však v roce 1848 ztroskotal. Sever Apeninského poloostrova patřil nadále k Rakousku. V Římě byla obnovena vláda papeže. Dočasné uklidnění nastalo i v Neapolsku, kam se vrátili Bourboni. Do Toskánska přišli opět Habsburkové. Itálie tak stejně jako Německo musela dál čekat na své sjednocení.

Habsburská monarchie spolu s Ruskem a Pruskem střežila dle Hlavačka (2001, s. 91) od porážky Napoleona evropský pořádek a sama doma nepřipustila žádné **ústavní experimenty**. Liberálně naladěné měšťanstvo a také část šlechty se dožadovaly většího podílu na utváření veřejných záležitostí, zmírnění vídeňského centralismu a zrušení roboty. V uherské a české části habsburské monarchie se také začalo probouzet sebevědomé národní cítění. V Čechách sílilo hnutí za **zrovnoprávnění češtiny s němčinou** na úřadech a ve vyšším školství a také zřejmá snaha o obnovení státnosti.

Dle Běliny et al. (1992, s. 90) přišly koncem února 1848 do Prahy první zprávy o pařížské revoluci a již na 11. března svolal spolek Repeal veřejnou schůzi občanů Prahy do **Svatováclavských lázní**. Z tohoto shromáždění vzešla petice k císaři, která shrnovala požadavky, vlastně první novodobý **český politický program**. Petice obsahovala požadavky jazykové (zrovnoprávnění češtiny s němčinou), státoprávní (uznání a upevnění jednoty zemí koruny české) i liberální (větší zastoupení měst a venkovských okresů na zemském sněmu, **městskou a obecní samosprávu, veřejnost soudního jednání, úpravu poddanských poměrů** apod.). Na tyto požadavky odpověděl císař kabinetním listem z 8. dubna v podstatě kladně.

Dle Hlavačka (2001, s.93) se Česko-německé soužití v Čechách zkomplikovalo ještě více, když byl do Prahy na začátek června svolán **slovanský sjezd**. V průběhu slovenského sjezdu došlo 12. června 1848 k bojům mezi vojskem a radikálně smýšlejícími Pražany, především studenty. V Praze vyrostly barikády. Takzvané **pražské svatodušní bouře** byly vojáky zemského velitele generála Windischgrátze během pětidenních bojů **tvrdě potlačeny**. V Praze byl vyhlášen stav obležení. Slovanský sjezd byl rozpuštěn a nedošlo ani ke svolání českého sněmu, čímž skončily vyhlídky na samostatnější postavení Českého království v rámci habsburské monarchie. Od této doby **vzrostlo zvláště v Čechách česko-německé napětí**. Protirevoluční síly v čele s generálem Windischgrätzem slavily první vítězství nad revolucí.

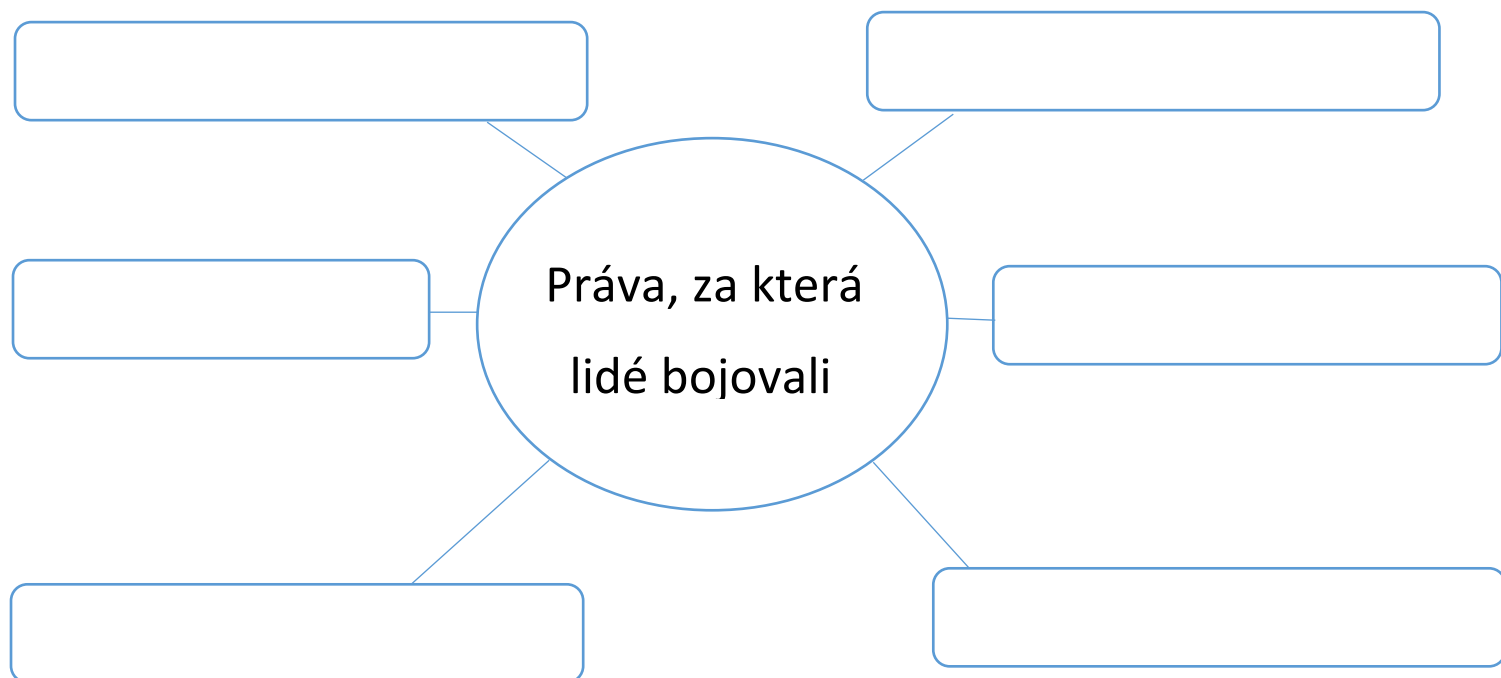
Organizační formy a metody práce: skupinová práce s mentálním mapováním

Pomůcky: psaný text, pomocný graf s mentální mapou

Cíl: Popíše občanská práva, za která lidé bojovali, porovná s dnešními občanskými právy.

Motivace: Žáci by měli porozumět psanému textu a získat tak tuto základní dovednost pro své studium. Na základě vyhodnocení textu a poslechového výkladu by měli popsat občanská práva, za která lidé bojovali v 18. a 19. století v USA, v Evropě a v Čechách. Na základě získaných informací by měli žáci vytvořit mentální mapu a práva, za které lidé bojovali s dnešními občanskými právy.

Sestavte mentální mapu:



Doplň do tabulky dnešní práva občanů a označ křížkem ty, která jsou stejná s právy, za která lidé bojovali.

☐	
☐	
☐	
☐	
☐	
☐	

3.3 Společnost a národy, národní hnutí v Evropě a v českých zemích

Slovenské národní hnutí se nacházelo v polovině 19. století ve velmi komplikované situaci. Hlavačka (2001, s. 97) uvádí, že ve 40. letech 19. století prosadila mladá generace kolem Ľudovíta Štúra stredoslovenský dialekt za základ spisovné slovenštiny a zahájila tím proces vyvazování slovenského národního hnutí z českého vlivu. Tímto činem začala nová etapa slovenského národního obrození, které bylo ale v roce 1848 konfrontováno se silným maďarským liberálním hnutím, usilujícím o politickou a ekonomickou emancipaci na Vídni a o vytvoření velkého uherského politického národa. Během revoluce se Štúrovci přidali na stranu oficiální vídeňské politiky a snažili se prosadit své národní zájmy vůči maďarskému tlaku. Brzy však došli k poznání, že slovenské národní hnutí je – podobně jako chorvatské, rumunské či srbské – využíváno ze strany Vídně pouze k potlačení uherské revoluce a že císař není vůbec ochoten respektovat Slováky a jejich nacionální požadavky.

Dle Hlavačka (2001, s.97) se na jaře 1849 se podařilo maršálu Radeckému porazit vojsko sardinského krále v Lombardii a severní Itálii opět připojit k habsburské monarchii. V téže době většina rakouských poslanců poté, co bylo rozhodnuto nabídnout německou císařskou korunu pruskému králi, odešla z frankfurtského sněmu. Vše se vracelo k předrevolučním poměrům. K úplnému skoncování s revolucí zbývalo porazit maďarskou revoluční armádu. To se podařilo rakouským a také ruským sborům až v srpnu 1849. Uhry byly za cenu vojenského teroru opět připojeny k centrálně spravované říši. Císař se postupně navracel k absolutnímu způsobu vlády.

V první polovině 50. let 19. století bylo dle Hlavačka (2001, s.97) **v Rakousku** odstraněno poddanství a venkovský lid byl zbaven feudálních vrchnostenských břemen včetně roboty. Rolník se tehdy stal skutečným vlastníkem půdy, na které pracoval. Vrchnosti, především šlechta, ztratily své výsady a místo vrchnostenského správního systému byl **zaveden systém státní správy**, v němž byla uplatňována **rovnost občanů před zákonem**.

V padesátých letech 19. století ve Velké Británii dle Čorneje et al. (2006, s. 143) žila již polovina obyvatel ve městech. Před průmyslovou revolucí společnost ovládla šlechta disponující rozsáhlým pozemkovým vlastnictvím, během 19. století ji začali konkurovat majetkem i mocí továrníci, bankéři a velcí obchodníci, souhrnně označování jako **buržoazie**. Úzce svázána s touto vrstvou byla inteligence, zvláště

lékaři, právníci a technici, ale i menší obchodníci či úředníci. Zrodila se také nová sociální skupina – dělnictvo (proletariát). Dělníci, z nichž značnou část tvořily ženy a děti, byli vystaveni tvrdým pracovním podmínkám. Pracovali více než čtrnáct hodin denně, někde i sedmkrát v týdnu. Jejich mzda přitom sotva stačila na přežití. Na počátku průmyslové revoluce stát nereguloval vztahy mezi podnikatelem a dělníky žádnými sociálními zákony. Dělníci se zpočátku bránili dalšímu zhoršování svých životních podmínek například rozbíjením strojů, kolem poloviny 19. století se **začali spojovat a bojovat za svoje práva**. Zakládali **odborové organizace**, vyjednáváním či stávkami usilovali o zkrácení pracovní doby a vznik systému zabezpečení v nemoci a stáří.

Nejvýraznějším projevem touhy po **národní samostatnosti na Balkáně** bylo řecké povstání v letech 1821-1830. Sílu povstání však od počátku oslabovala nejednotnost jeho vůdců. U evropské veřejnosti vzbudil zvláště velké pobouření masakr řeckého obyvatelstva na ostrově Chios. Nejvíce Řeky podporovalo Rusko, protože chtělo oslabit turecký vliv na Balkáně, na řeckou stranu se postavila také Velká Británie. Aby zlomil řecký odpor, povolal sultán na pomoc egyptské vojsko. Když se už zdálo, že bude povstání poraženo, pomohlo Řekům spojené britsko-francouzsko-ruské loďstvo. Roku 1830 bylo **Řecko vyhlášeno nezávislým státem**.

Dle Čorneje et al. (2006, s. 147) proběhl na konci 18. a v první polovině 19. století proces konstituování moderního českého národa. Tento proces nazýváme **české národní obrození**. Obrození se zrodilo v době josefínského centralismu, který narušil svébytné postavení české a moravské šlechty. Odpor ke změnám se vyznačoval zdůrazňováním **zemského vlastenectví**. Projevem vlastenectví byl zájem o český jazyk, minulost země a zakládání učených společností i dalších kulturních institucí. Proces národního obrození probíhal během několika desetiletí a lze jej rozdělit do několika etap. Pro první období byl typický zájem učenců o český jazyk a národní minulost, byly publikovány takzvané jazykové obrany, které se pokoušely nastínit program dalšího rozvoje české kultury. Čeština pronikla také na jeviště. České hry začalo v roce 1785 příležitostně uvádět Nosticovo (později Stavovské) divadlo v Praze. Od roku 1786 se česky hrálo ve Vlasteneckém divadle zvaném Bouda, jehož zřízení povolil sám Josef II. Významným střediskem obrozenců bylo vydavatelství česká expedice Václava Matěje Krameria. Kramerius stál také u zrodu české žurnalistiky. Od roku 1789 vydával také proslulé Krameriusovy císařsko-královské vlastenecké noviny,

jez pomáhaly v kampani požadující větší uplatnění češtiny. Ve stejném roce podpořil češtinu historickými argumenty **Josef Dobrovský** ve svém projevu na schůzi Královské české společnosti nauk, již se účastnil také Leopold II. Nesporným úspěchem obrozenců bylo založení stolice (katedry) českého jazyka a literatury na pražské univerzitě v roce 1792. Josef Dobrovský byl nadšeným obhájcem českého jazyka, položil základy gramatiky spisovné češtiny a systematicky se věnoval dějinám českého písemnictví. V Praze bylo založeno také **Vlastenecké** (nynější Národní) **muzeum**.

Dle Čorneje et al. (2006, s. 147) vstoupila na počátku 19. století do procesu národního obrození nová generace, jejímž mluvčím byl **Josef Jungmann**, který se soustředil především na vědu. Uváděním výsledků bádání v češtině chtěli dokázat její schopnost postihnout složitost vědeckého zkoumání. Úspěchy české kultury nemohly vyvážit vědomí vlastenců, že zaostávají ve vývoji za silnějšími Němci. Rádi proto rozvíjeli romantickou myšlenku slovanské vzájemnosti, která zdůrazňovala, že Češi nejsou malým evropským národem, ale že náležejí do velikého společenství slovanských národů. Do české literatury vstoupila nová generace, která se více rozhlížela po Evropě. Nejvýraznějšími osobnostmi byli **Karel Sabina** a **Karel Hynek Mácha**. Významné postavení si v těchto letech v národním hnutí vydobyl **František Palacký**. V roce 1831 se podílel na založení Matice české, jejímž hlavním úkolem bylo vydání česky psané vědecké a vzdělávací literatury. Spolupracovníkem Palackého byl **Pavel Josef Šafařík**.

Čornej et al. (2006, s. 147) uvádí, že značný podíl na budování národního vědomí mělo divadlo. Nejvýznamnějším divadelníkem třicátých let 19. století byl dramatik, novinář a spisovatel **Josef Kajetán Tyl**. Národní vědomí pronikalo mezi české měšťanstvo také prostřednictvím společenských **zábav** a různých **spolků**. V roce 1846 se střediskem Pražanů stala **Měšťanská beseda**, mezi českými podnikateli a živnostníky měla od roku 1842 významný vliv **Jednota k povzbuzení průmyslu v Čechách**, založená 1833. Poté, co polské povstání proti Rusům (1830) podlomilo myšlenku slovanské vzájemnosti, objevila se během čtyřicátých let v české společnosti nová politická idea označována jako **austroslavismus**. Jeho základem bylo přesvědčení, že nejlepší podmínky pro rozvoj národa může poskytnout reformovaná habsburská monarchie, v níž by slovanské národy získaly odpovídající postavení. Takto nově uspořádaný stát měl střežit střední Evropu před německou a ruskou

rozpínavostí. Program austroslavismu se částečně shodoval s představami české šlechty. Nadšeného zastánce měl austroslavismus v novináři **Karlu Havlíčku Borovském**, který na základě osobní zkušenosti zásadně odmítal myšlenky všeslovanství horování pro carské Rusko.

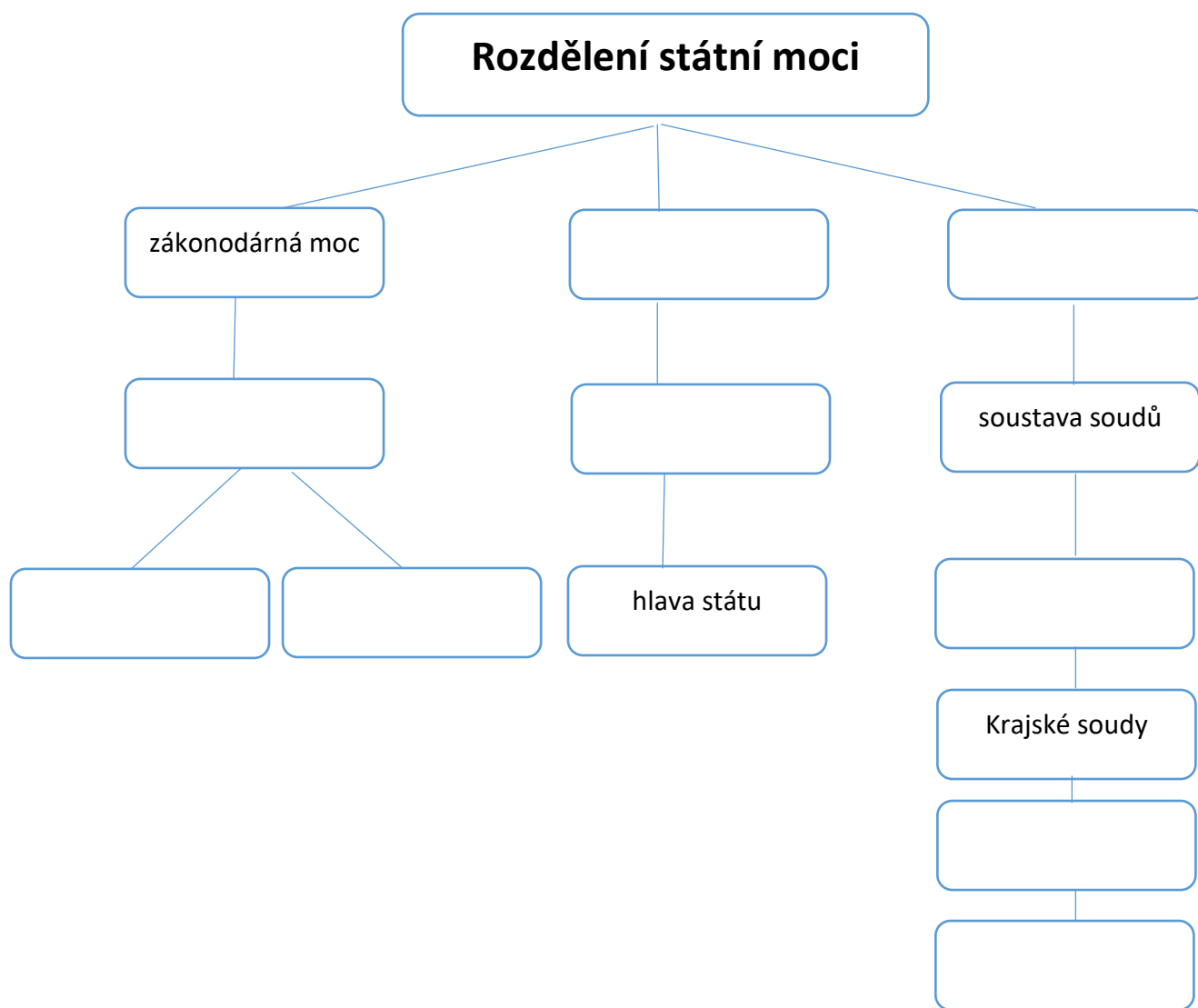
Organizační formy a metody práce:

Pomůcky: psaný text, vlastní vyhledávání informací, grafy ze str. 21 a 22

Cíl: Popíše politické uspořádání v 19. století v Čechách a dnes

Motivace: Žáci by měli porozumět psanému textu a získat tak tuto základní dovednost pro své studium. Na základě vyhodnocení textu a poslechového výkladu by měli popsat politické uspořádání v 19. století v Čechách a dnes

Doplňte graf o politické uspořádání v 21. století v ČR:



Načrtněte politické uspořádání v 19. století v Čechách a porovnejte s 21. stoletím:



3.4 Proměny životního stylu, postavení žen

„**Dlouhé století**“ novověku začalo dle Čapka et al. (2001, s. 87) již v 18. století a skončilo první světovou válkou. Podstatnou část však vyplňovalo 19. století, v němž se odvíjely **historické procesy**, které trvají do současnosti. Již v 18. století vznikly tři revoluce, dvě politické a jedna ekonomická, jež změnily tvářnost světa. Válka amerických kolonií za nezávislost na Velké Británii byla první vítěznou revolucí mimoevropské kolonie nad evropským kolonizátorem a jako první uskutečnila v praktické politice myšlenky o svobodě a nezávislosti. Velká francouzská revoluce svými hesly o **svobodě, rovnosti a bratrství** ovlivnila revoluční či reformní hnutí po celé „dlouhé století“. První dvě vlny průmyslové revoluce změnily sociálně-ekonomický charakter společnosti. Ze zemí založených převážně na zemědělské civilizaci se postupně staly **země průmyslové**.

„Dlouhé století“ bylo zvláště intenzivní dobou, kdy se velkým úsilím lidí prošlapávala **cesta k občanské společnosti**, v níž má celek i každý jeho jedinec všechna **občanská práva** a využívá jich přímo či prostřednictvím organizací a institucí, které si sám zvolil. K právům občana náleží **lidská práva** zdůrazňující lidství, humanitu, práva člověka na život, svobodu a štěstí, **politická práva**, zejména právo podílet se různým způsobem na vládě, dále **národnostní práva** umožňující sebeurčení skupiny lidí, která se vyvinula v národ, **sociální práva** týkající se sociálního zabezpečení a sociálních jistot, náboženská práva zabezpečující svobodu vyznání víry.

Čapek et al. (2001, s. 100) uvádí, že proces **modernizace společnosti** začíná **procesem industrializace**. Do čela vývoje se od pol. 18. století do pol. 19. století dostává Velká Británie. Před 1. světovou válkou se v západní Evropě i v USA vytvořily vyspělé **moderní průmyslové společnosti**. Průmyslový vývoj zcela změnil způsob života člověka i společnosti i v dalších zemích střední a východní Evropy. **Proces industrializace – zavádění strojů do výroby, zakládání továren – začal v nejbohatší zemi světa, ve Velké Británii**. Parní stroj (zkonstruován v r. 1785 J. Watterem) a textilní stroje na bavlnu dováženou z kolonií daly vznik průmyslovému převratu. Technologické změny byly zpočátku spíše nástrojem k výrobě dalšího zboží než k uspokojování běžných zákazníků. **Rozvoj nových výrobních postupů s užitím pásové výroby a principů vědeckého managementu** začal nejdříve v USA. Takový rozvoj vedl k růstu velikosti firem, k jejich spojování v korporace, monopoly a nakonec

k vytvoření nadnárodních společností, jež kontrolovaly ve svém výrobním odvětví světový trh a mohly zasahovat i do politického řízení zemí. Výrobní pás a technologická změna znamenaly **revoluci ve světě práce**, snížily důležitost kvalifikovaných řemeslníků, a tím i jejich relativní nezávislost. Nekvalifikovaná práce se začala méně odměňovat než práce kvalifikovaná, objevily se **odborové organizace i politické strany**, které hájily hodnotu práce. **Nové metody výroby** mohly však produkovat lacinější zboží, relativně lepší kvality (větší specializace na určitý úkon), avšak učinily zákazníky zcela závislými na předložené nabídce. Tím se objevil problém zachování principů svobodné volby a **rovné příležitosti pro všechny**.

Parní stroje první fáze industrializace nahradily dle Čapka et al. (2001, s. 101) účinnější hnací síly, jako byla parní turbína, nafta či elektřina, i když uhlí zůstávalo po celou dobu hlavní energetickou surovinou. První průmyslová revoluce postupovala podle teorie **liberální ekonomiky** (Adam Smith). Řídila se **tržními principy**, nabídkou a poptávkou, volnou konkurencí, **svobodným podnikáním**, volným, pokud možno bezcelním obchodem. **Věda** již řešila nejen potřeby praxe, ale zkoumala nové postupy, zakládala nové obory, ukazovala, kam se výroba může napříště ubírat (chemický či elektrotechnický průmysl). Tento autor dále uvádí, že rozvoj průmyslové revoluce, komunikací, urbanizace by nebyl možný bez **hlubokých změn v zemědělství**. Ty byly zřetelně podmíněny růstem poptávky po potravinách především v průmyslových oblastech a ve městech. Od počátku zemědělské revoluce se změnila technika a technologie. Užívalo se **ruchadlo, parní pluh, secí a žací stroje, samovaz, mlátička**. Bylo dokončeno scelování polí ve velkostatky a obecné zavedení střídavého obdělávání půdy. Vývoj v zemědělství byl ovlivněn demografickými změnami: Lidé se stěhovali z venkova do měst, z méně rozvinutých oblastí do oblastí rozvinutějších, z Evropy do jiných světadílů. Trend ukazoval zvýšení efektivity práce, dosahovalo se lepších výsledků s menším množstvím pracovní síly. Zatímco zaměstnanost v zemědělství klesala, v průmyslu byl posun opačný. Zejména od konce století významně rostla terciální sféra – služby, a tedy zaměstnanost ve službách (v obchodě, ve vzdělávací oblasti, v opravárenských řemeslech). Toto směřování bylo stejné v západoevropských zemích i v zemích třetího světa, ale lišilo se rychlostí vývoje. Tak vznikaly stále větší rozdíly mezi vyspělými zeměmi.

Vznik a rozvoj moderního průmyslu dal vzniknout početné vrstvě dělnictva, moderního proletariátu, jak uvádí Čapek a kol (s. 111, 2001). Sociální otázka se stávala stále tíživějším a důležitějším problémem občanské společnosti. Kapitalistické cykly, v nichž docházelo ke střídání konjunktury a krize, považovali první liberální ekonomové za přirozený vývoj, prosperitu za projev zdravého přebytku pracovní síly, krizi, nezaměstnanost a chudobu za nutnou cenu za pokrok. Ovšem již zastánce liberální ekonomiky J.S. Mill poukazoval na skutečnost, že uspokojit potřeby lidí v těžkých dobách je úkolem státu.

Životní podmínky dělnictva se jevily jako živoření. Čapek et al. (2001, s. 111) píše, že práce kromě neděle, trvala 14 až 16 hodin denně a přinášela lidem vyčerpání do té míry, že se průměrně dožívali 35 let. Mzdy byly malé, nekryly obvykle životní minimum rodiny. V Anglii bylo ve 30. letech zaměstnáno **v továrnách za levnější mzdu 55% žen a 32% dětí od 7 do 18 let**. Neexistovalo pojištění v nemoci, ve stáří, v případě nezaměstnanosti. Nemohl-li dělník z nějakého důvodu pracovat, byl nucen krást či být odkázán na milosrdnost druhých. Život dělníků byl obvykle bez větší pestrosti. Dělníci neměli totiž ani dostatečně vzdělání, a proto ani kulturní potřeby, jež by jim stejně nebyly dostupné. Děti již odmalička vydělávaly pro rodinu. Větší děti se staraly o mladší a v době, kdy rodiče už nebyli práce schopni, je živily. Takto žijící lidé se těžko mohli emancipovat z vlastních sil. Byla to většinou inteligence z různého prostředí, která pokládala tuto situaci za neudržitelnou a nabízela různé postupy na zlepšení dělnictva. V druhé polovině 19. století již docházelo ke zlepšení postavení dělnictva **přijímáním sociálního zákonodárství**. V Británii již v r. 1833 byla stanovena doba pro děti od 9 do 13 let na 8 hodin denně, od 14 do 18 let na 12 hodin. Ženy a děti do 18 let pracovaly v dolech 10 hodin. Tato pracovní doba byla stanovena pro všechny v r. 1874. Ministerský předseda Lloyd George, který vedl Británii do první světové války, vyhlásil čtyři okolnosti, jež jsou v údělu dělníka rozhodující: 1. pojištění ve stáří 2. pojištění při úrazech, 3. pojištění v nemoci, 4. pojištění v nezaměstnanosti. Postupně se tato pojištění také uskutečňovala. Byla stanovena i minimální mzda. Druhou zemí s poměrně **vyspělým zákonodárstvím bylo Německo**. Tam Otto von Bismark zabezpečil v 80. letech pojištění v nemoci, ve stáří, při úrazech aj. Francie se v tomto ohledu opožďovala, podobně jako Rakousko-Uhersko. Postupně se zlepšilo vzdělání. Soudilo se totiž, že vzdělání je nejlepším prostředkem proti bídě a nezaměstnanosti.

O dělnictvo se zajímaly i křesťansko-sociální strany. Papež sice odmítl revoluční hnutí (r. 1891), ale vyzval ku pomoci dělníkům.

Organizační formy a metody práce:

Pomůcky: psaný text, www.historylab.cz

Cíl: Na historickém příkladu popíše postavení žen za 1. světové války

Motivace: Žáci si při analýze fotografie v digitální aplikaci pro práci s historickými prameny uvědomí jeden z dopadů první světové války na společnost (ženy pracují v mužských profesích). Na příkladu konkrétní změny (vynález kompresorové ledničky) vnímají širší dopad moderní techniky na společnost.

Na webové stránce www.historylab.cz analyzujte, co dělají ženy na fotografii?



3.5 Demokracie a diktatura

Vypuknutí války českou společnost a české politiky dle Hlavačka (2001, s. 165) překvapilo. Navíc ani neměli možnost se k otázce vyhlášení války vyjádřit. Od 25. července 1914 byly říšská rada a sněmy jednotlivých zemí uzavřeny a občanská práva a svobody potlačeny. **V habsburské monarchii zavládla vojensko-ústřední diktatura.** Politický život ustal a některá důležitá odvětví hospodářství byla podřízena přímo vojenským orgánům. Radikálnější čeští politici byli ještě na podzim 1914 zatčeni a uvězněni. V listopadu 1914 došlo i k vykonání prvních rozsudků smrti nad odpůrci války. Česká společnost začala výrazněji pochybovat o setrvání v Rakousko-Uhersku, zvláště když následujícího roku byli zatčeni dva významní mladočeští politici Karel Kramář a Alois Rašín a odsouzeni k trestu smrti oběšením. Rozsudek nebyl vykonán, protože v listopadu 1619 zemřel císař František Josef I a nový císař Karel I jim udělil milost.

V českých zemích se stále zhoršovala zásobovací situace, mimo jiné i v důsledku nuceného vývozu obilí do rakouských zemí. Hlavaček (s. 169, 2001) píše, že proti vývozu obilí protestoval Národní výbor a Socialistická rada uspořádala 14. října 1918 generální stávku, která na některých místech přerostla v politickou akci a ve vyhlašování státní samostatnosti. Rozpad habsburské monarchie pak ještě urychlil manifest císaře Karla I, který ohlašoval federalizaci říše. Habsburskou monarchii nebylo již možné zachránit. Většina národů, včetně rakouských Němců, žádala republikánské zřízení, tedy svržení monarchie.

V té době všechny dohodové státy uznaly dle Hlavačka (20001, s. 169) Československou národní radu za představitele Čechoslováků, tedy Čechů a Slováků, v zahraničí. Dne **28. října 1918** byla v novinách oznámena **kapitulace Rakouska-Uherska**. Lidé začali živelně vyhlašovat samostatný stát. Národní výbor se okamžitě ujal vlády. Ještě téhož dne byl do Národního výboru přijat Vavro Šrobár jako zástupce slovenského národa. **Samostatný československý stát vstoupil tímto dnem v život.** Nezávisle na dění v Praze **se k vyhlášení Československa připojili 30. října 1918 v Turčianském Sv. Martině i zástupci většina slovenských politických stran.**

Tímto začalo budování demokracie v Československu, které však mělo krátké trvání. Po druhé světové válce se začal prosazovat socialistický vliv SSSR, který

vyvrcholil 70. a 80. letech léty normalizace, čili vlády jedné strany a tou byla Komunistická strana Československa. Demokratické principy po létech útlaku se začaly znovu zavádět až po roce 1989, kdy došlo v ČSSR k převratu. Teprve Ústava České republiky, účinná od 1.1.1993 znamenala dle Blazera et al. (2002, s. 23) definitivní obrat na cestě k demokratickému státnímu zřízení.

Demokracie je forma vlády, v níž o výkonu státní (obecní, krajské atd.) moci rozhoduje mínění většiny oprávněných občanů, nejčastěji volbou. Způsob jak občané své mínění v demokratickém státě uplatňují, určuje ústava. Může to být přímá demokracie, kde občané hlasováním rozhodují o jednotlivých otázkách (zákonech, rozhodnutích, rozpočtech atd.) nebo nepřímá, kde k tomu zmocňují své zastupitele (poslance atd.), nebo kombinovaná, kde se užívají oba postupy. V přímé demokracii se zpravidla rozhoduje pomocí referend. V nepřímé demokracii volbami. Přímá demokracie v čisté podobě se užívá v menších společenstvích (spolky, samosprávy, družstva atd.), v žádném státě se nepoužívá.

Demokratické principy dle vseweb.cz jsou: 1. Právně zakotvená základní lidská práva a svobody 2. Pluralita politických subjektů 3. Politická rozhodnutí vycházejí z vůle většiny 4. Decentralizovaná státní správa a samospráva 5. Právo na soukromé vlastnictví a svobodné podnikání 6. Ochrana a sociálně-ekonomické zabezpečení starých, nemocných, nezaměstnaných 7. Svoboda tisku a projevu.

Demokratické principy se v dnešní době uplatňují **v těchto státech**: Francie, USA, Německo, Česká republika, Švédsko, Norsko, Dánsko, Španělsko, Itálie, Polsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko, Japonsko.

Naproti tomu **diktatura** je autoritativní forma vlády, při které vládnoucí subjekt soustřeďuje veškerou nebo rozhodující moc ve svých rukou.

Z historie jsou svoji diktaturou známé tzv. totalitní režimy vlády jako např. **Fašismus, Nacismus, Komunismus**.

Hlavní rysy totalitního systému dle Friedricha in Balik (2007, s. 42) staví systém svou legitimitu na oficiální ideologii, kterou přijímají a akceptují všichni členové společnosti

1. Systém ovládá jediná masová politická strana většinou s jediným vůdcem v čele
2. Vládnoucí strana má absolutní monopol na kontrolu všech prostředků ozbrojené moci (armády)
3. Vládnoucí strana zcela kontroluje prostředky masové komunikace
4. Policie zajišťuje fyzickou a psychologickou kontrolu společnosti, přitom používá teroristické postupy.

Nacismus se dle Čorneje et al. (2006, s. 205) se uplatňoval ve zřízení nazývaném **Protektorát Čechy a Morava**, kdy české země byly začleněny do velkoněmecké říše a protektorát jim dával pouze omezenou autonomii. Protektorát neměl zahraniční zastoupení a jeho symbolické ozbrojené síly plnily pouze pomocné úkoly. Formálně stál v čele prezident Emil Hácha a jako výkonný orgán protektorátní vláda. Veškeré politické i hospodářské rozhodování se však soustřeďovalo v rukou německých úředníků, neboť na území protektorátu byla zřízena též okupační správa v čele s říšským protektorem. V protektorátu působilo rovněž gestapo a ostatní německé bezpečnostní složky. Dvoukolejnost protektorátních a okupačních orgánů byla jen zdánlivá. Suverénním nositelem moci byly ve skutečnosti říšskoněmecké a okupační úřady, protektorátní úřady pracovaly pod jejich přímou kontrolou. **Genocidní** (vyhlazovací) **politika** byla již během válečných let uplatňována **vůči Židům a Romům**. Židé byli shromažďováni v Terezíně, jenž sloužil jako obrovské ghetto a odtud transportování do vyhlazovacích táborů.

Vliv fašismu a nacismu se projevil v meziválečném období i v dalších evropských státech. Mnohé politické strany se dle Čorneje et al. (2006, s. 191) odkláněly od principů demokracie a směřovaly k autoritativní vládě. Byly to tyto země: Rakousko (kancléř Engelbert Dollfuß), Španělsko (generál Francisco Frank), itálie (Mussolini), a Francie. Ani v ostatních částech Evropy nebyly demokratické vlády nijak pevné. Časem je proto nahradily pravicové diktatury či polodiktatury. Stalo se tak v Polsku, Bulharsku, Rumunsku, Jugoslávii, Maďarsku, pobaltských státech a Portugalsku.

V Sovětském svazu jak píše Čornej et al. (2006, s. 190) začal komunistický režim od konce dvacátých let tvrdě upevňovat své pozice ve všech oblastech života. Pro diktátorské a teroristické metody vlády J.V.Stalina se ujalo pojmenování **stalinismus**.

Koncem dvacátých let byla zahájena tzv. **kolektivizace zemědělství** – násilná přeměna soukromých hospodářství v družstevní, kolektivní. Šlo prakticky o zestátnění zemědělství, rolníci museli odevzdat svá pole, dobytek i zemědělské stroje. Zničena byla celá vrstva bohatších rolníků. V prosinci 1936 vešla v platnost nová ústava, která formálně zaručovala sovětským občanům řadu sociálních a občanských práv jako svobodu slova, tisku, právo na zajištění v nemoci a stáří. Komunistické režimy i v jiných státech však žádná občanská práva nerespektovaly. Dalšími komunistickými režimy byly do 90. let 20. století: Rumunsko, Bulharsko, Československo, Polsko.

Za diktátorské či polodiktátorské režimy jsou v současné době považovány: Korejská lidově demokratická republika (Severní Korea), Čínská lidová republika,

Organizační formy a metody práce:

Pomůcky: psaný text, tabulka

Cíl: Na historickém příkladu nalezne a charakterizuje současné demokratické společnosti a diktatury

Motivace: Žáci si při analýze demokratických a totalitních režimů uvědomí jejich rozdíly a dokáží tak, lépe posoudit např. dnešní dopady pandemie na omezování lidských svobod. Tato látka vede k lepšímu pochopení souvislostí, které se stávají v dnešní společnosti, ve státech na celé planetě.

1. Zapište do první tabulky konkrétní demokratické principy, uplatňující se v dnešní demokratické společnosti a napište státy, které tyto principy dodržují.

demokratické principy	demokratické státy

2. Napište základní znaky totalitních režimů a uveďte státy a konkrétní porušování demokratických principů v současném světě.

Znaky totalitních režimů	Stát a konkrétní porušování demokratického principu v dnešní době.

LITERATURA

BALÍK, Stanislav. *Autoritativní a totalitní režimy. Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity* [online], [cit 2.12.2020], dostupné z : https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/102299/C_Historica_54-2007-1_5.pdf?sequence=1 :

BALZER, Jiří a **PAVLÍK**, Pavel. *Právo pro maturitní a pomaturitní studium*. 1.vyd. Praha: ORAC, 2002. 279 s. ISBN 80-86199-29-0.

BĚLINA, Pavel a kolektiv. *Dějiny zemí Koruny české II*. Praha: Paseka, 1992. 308 s. ISBN 80-85192-30-6.

ČAPEK, Vratislav a kolektiv. *Dějepis pro Střední odborné školy, základní směry dějinného vývoje*. Praha: Scientia, 2001. 195 s. ISBN 80-7183-237-5.

ČORNEJ, Petr a kolektiv. *Dějepis pro Střední odborné školy, České a světové dějiny*. Praha: SPN, 2006. 238 s. ISBN 80-7235-194-X.

Hlavačka, Milan. *Dějepis pro gymnázia a střední školy, Novověk*. Praha: SPN, 2001. 175 s. ISBN 80-7235-172-9.

Gymnázium J.A.Komenského s.r.o., Dubí [online]. [cit. 2.12.2020]. Dostupné z: https://www.vseweb.cz/obcanstvi_dubi/008.pdf